

KÉT DOKUMENTUM: A GALILEISTÁK TILTAKOZÁSA A KOMMUNISTA VEZETŐK LETARTÓZTATÁSA ELLEN

1919. február 26.

VARGA F. JÁNOS

1919. február 20-án a Munkanélküliek Központi Bizottsága gyűlést tartott a Vigadó nagytermében. A néhány ezer főre tehető tömeg a nagygyűlés után a „Vörös Újság” szerkesztősége elé vonult, ahol Kun Béla és a KMP több más vezetője szólott hozzájuk. Innen indultak tovább a Conti utcába a Népszava szerkesztőségéhez, ahol már rendőrökön zárta el az utat. Lövészek dördültek, rendőrök és tüntetők maradtak holtan és sebesülten az utcán.

A rendőrség vezetői azt állították, hogy a tüntetők támadták meg a karhatalmat; ezt a vádat azonban a későbbiekben sem tudták bizonyítékokkal alátámasztani. Az incidens mindenesetre jó ürügyül szolgált a KMP vezetőinek azonnali letartóztatására.¹ Erre a lépésre a rendőrség vezetői már hosszabb ideje készültek. Batthányi Tivadar, a Károlyi-kormány belügyminisztere már 1918 decemberében elhatározta a KMP vezetőinek letartóztatását. „... megbeszéltem az ügyet az államrendőrség vezetőivel és megállapodtam velük, hogy e célra jól megválogatott rendőrségi csapattal Kun Bélát és társait Visegrádi utcai tanyájukon letartóztatják . . .”² A Minisztertanács akkor azonban még elutasította a belügyminiszter javaslatát. „A bolsevikiek ellen csak szellemi fegyverekkel lehet küzdeni.”³ Január 23-án azonban már a kommunisták elleni „preventív intézkedések” megtételére hatalmazza fel Nagy Vince belügyminisztert a kormány. Dietz Károly, Budapest akkori főkapitánya is hosszan emlékezik — az öngigazolás nemkevés szándékával 1920-ban — emlékirataiban, hogy „mi kezdettől fogva értékeltük a veszedelmet . . . minden lépésüket éjjel nappal figyelemmel kísérte” — az erre a célra felállított különleges osztag.⁴ 1919 február 20-i események után a főkapitány elkezett látni az időt a bolsevik vezetőik letartóztatására, miután szerinte „... aznapi izgatásaik és a gyászos esemény között a kapcsolat ki volt mutatható és így semmi akadály nem lehetett többé annak, hogy bűnvádi

¹ Részletesen ismerteti a [történetet,¹ előzményeit és következményeit: — Hajdú Tibor: Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom, Kossuth Könyvkiadó, 1968, 313–316 old. — Hajdú Tibor: A KMP vezetőinek 1919 február 21-i letartóztatása a minisztertanács előtt, Párttörténeti Közlemények 1965/2, 169–173 old.

² Batthányi Tivadar: Beszámoló, Bp. é.n.l.k. 307. old., idézi Hajdú id. cikk.

³ Hajdú: id. cikk.

⁴ Dietz Károly: Októbertől — augusztusig, Bp. 1920., Rácz Vilmos Könyvkiadó Vállalata, 72. old.

eljárás közönséges bűncselekmény címén megindulhasson ellenük. A minisztertanács külön meghallgatásom után ez alkalommal el is fogadta indítványomat.”⁵ A kommunista párt vezetőit még aznap éjjel letartóztatták, bizonyítékokat azonban sem aznap, sem később nem tudott a főkapitány prezentálni. Hiába mondotta a február 20-i minisztertanács előtt: „teljes mértékben bizonyítható, perrendszerű a kommunista vezérek bűnössége.”⁶

A KMP őrizetbe vett vezetőit — de közülük is elsősorban Kun Bélát — a rendőrök a Tolonházban súlyosan bántalmazták. Ez a súlyos atrocitás a baloldali közvélemény legerőteljesebb tiltakozását váltotta ki.

A Régi Galileiták Szabadszervezete 1919 február 21-én este „a letartóztatott kommunista vezérek ellen a rendőrök által elkövetett merénylet folytán rendkívüli taggyűlést tartott”,⁷ amelyen egyhangú határozati javaslatot hoztak, melyet küldöttség útján személyesen kívántak átadni Károlyi Mihálynak, a Népköztársaság Elnökének. (A határozati javaslatot lásd a 2. sz. dokumentumban).

A galileista nagygyűlésről másnap röplapot is kiadtak, mely — a határozati javaslatnál kissé eltérően — elsősorban a szociáldemokrata vezetők felelősségét hangsúlyozza. „Február 21-i cselekedetünkkel méltóvá váltak azokhoz, akik egy Liebknechtet és Luxemburgot életükben rágalmazták, Szabó Ervint pedig 'futóbolond szobatudósnak' nevezték, mert rámutatott arra, hogy *ilyen politikai erkölcsökkel nem lehet az emberiség jövő házát felépíteni*,” továbbá emlékeztett arra, hogy „... még a Tisza uralom sem vete-medett a véleményszabadság olyan durva megsértésére, mint most a népkormány. Mert mikor 1912. május 23-án a szociáldemokrata párt által rendezett politikai demonstráción több rendőr életét vesztette, a Tisza uralom sem felelt azzal, hogy az egész pártvezetőséget letartóztatta és a rendőrök által félholtra verette volna”. Éppen ezért a nagygyűlés kimondja — idézi az egykori röplap „... hogy amiként nem félt a régi rezsim terrorjától, éppúgy, ha kell felveszi a jelenlegi kormánnyal szemben is az eszmék szabadságáért a harcot. ... A kommunista vezérek ellen elkövetett brutalitásokért — pedig — a kormányt és nem az eszközül felhasznált rendőröket teszi felelőssé.”⁸

A galileisták négytagú küldöttséget választottak, melynek vezetőjéül Csécsy Imre író, tagjaiul Gimesné Hajdú Lili orvost, László György mérnököt és Podach Erich tanárjelöltet szavazták meg.⁹ Hogy miért Csécsy lett a Károlyihoz induló küldöttség vezetője, annak oka — nézetünk szerint —

⁵ Uo 85. old.

⁶ Hajdú i. m. 314. old.

⁷ Világ 1919 február 22.: A régi galileisták tiltakoznak a rendőrség „vérbosszúja” ellen.

⁸ A Galilei-kör röplapja a február 22-i (?) galileista nagygyűlés határozatáról. — Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai, V. köt. 566. old. Teljes terjedelmében közli még Tömöry Márta: Új vizeken járok, Gondolat K., 1960, 270. old.

⁹ Világ, 1919 február 27. és Tömöry i. m. 161. és 230. old.

az volt, hogy Csécsy az elsőik között kereste már 1914-ben — amikor a Galilei-kör egyik titkára is volt — a nemzeti függetlenségi törekvés és a társadalmi haladás akkor még külön utakon járó eszméi egyesítésének lehetőségeit. E célból önálló lapot is alapított a háborúellenes bátor kiállása miatt hamarosan betiltott Új Magyar Szemlét, melynek főszerkesztőjéül Károlyi Mihályt kívánta megnyerni sikertelenül.¹⁰ Csécsy törekvését akkor még mindkét félről nagyfokú bizalmatlansággal fogadták. Függetlenségi oldalról nagyfokú ellenkezéssel fogadták a folyóiratot „baloldali fertőzöttsége” miatt. Másrészt pedig Csécsynek távoznia kellett addigi szellemi otthonából, a Galilei-körből, miután ő és még néhány társa a függetlenségi párt Károlyi-szárnyának külpolitikai elképzeléseit hirdette, s vallotta magáénak.¹¹ Ez a galileista és „függetlenségi” múlt tehette őt leginkább alkalmassá az R.G.Sz. küldöttségének vezetésére.¹²

A delegáció 1919. február 25-én vagy 26-án délelőtt kereste fel Károlyi Mihályt, a Magyar Népköztársaság Elnökét, aki „láthatóan nagy érdeklődéssel és látható rokonszenvvel hallgatta végig” Csécsy nagy, őszintén szenvedélyes előadását az emberi szabadságjogok védelméről — bármiféle rendőri brutalitás ellenében — s akceptálva az előadó morális humanista indokait a kommunista vezérek érdekében — egyetértőleg válaszolt, s átvette az R.G.Sz. memorandumát.¹³ Az 1919. február 26-i minisztertanácson Károlyi már közölte, hogy felkereste őt a galileisták köldöttsége, mely „... a kommunistákkal szemben való rendőri brutalitások miatt eljárást kér.” Károlyi kihangsúlyozta saját egyéni véleményét is, mely szerint „... senkit azért üldözni nem lehet mert valamilyen párt tagja. Eljárni csak azok ellen lehet, akik bűncselekményt követnek el.”¹⁴

Ez a tiltakozás, valamint az Internacionálé üléséről hazatért Kunfi Zsigmond és a radikálisok tiltakozása döntő volt a kommunista vezetők sorsának kedvezőbbre fordulásában. A KMP vezetőit „politikai foglyoknak” nyilvánították és megkapták az összes „államfogházi kedvezményeket”. Átszállították őket a Toloncházból a Gyűjtőfogházba, ahol egy különálló épületben helyezték el őket, egy héten háromszor korlátlan számban fogad-

¹⁰ Litván György: Két adalék az 1914-es Új Magyar Szemle előtörténetéhez. Irodalomtörténet, 1974/1 sz., 149–160 old.

¹¹ Litván: id. cikk

Tömöry: i. m. 89. old.

¹² Csécsy Imre 1893-ban született elszegényedett református köznemesi család sarjaként. Már gimnazista korában részt vett a Galilei-kör rendezvényein, megmozdulásain. 1913–14-ben a Galilei-kör egyik titkára — de a közlemény bevezetőjében említett okok miatt 1914 tavaszán megvált a Galilei-körtől és megalapította az Új Magyar Szemlét, amelynek negyedik száma már nem jelenhetett meg, mert a lapot bátor háborúellenes kiállása miatt betiltották. A világháború idején katona volt. 1918 októberében tevékeny részese volt a forradalmi eseményeknek: a Radikális Párt Elnöki Tanácsának tagja, Jászi személyi titkára, majd a Külügyminisztérium sajtó és propaganda szolgálatának vezetője. Amikor az R. G. Sz. küldöttségét Károlyi élé vezette, alig volt 26 éves.

¹³ Világ 1919 február 27.

¹⁴ Hajdú i. m. 319. old.

hattak látogatókat, ellenőrzés nélkül levelezhettek, korlátlanul olvashattak könyvet, újságot.¹⁵ „A KMP bebörtönzött vezetői kihasználták ezt a hirtelen változást és a gyűjtőfogházat valóságos pártközponttá változtatták.” Itt szerkesztették legalábbis részben a Vörös Újságot, innen irányították a mozgalmat. A Központi Bizottság letartóztatott tagjai naponta ülést tudtak tartani Kun Béla cellájában.¹⁶ A galileisták tiltakozását ezért is kell számon tartanunk, mert fontos adalék a Magyar Tanácsköztársaság előtörténetéhez.

Csécsey Imre irathagyatékában maradt fent az alább közlendő egykorú ceruzairat, amelyet nagy valószínűséggel Csécsey, mint a küldöttség vezetője olvasott fel Károlyi Mihály előtt. A kézírást nem a megszokott „kiírt” sorok, megformált betűk jellemzik, mint a többi kéziratét, hanem kissé kusza egyenetlen írás. Valószínű, hogy a rohanó események sodrában, nem a megszokott író-, vagy kávéházi asztalnál született, hanem csak valahol a forradalomban.

1.

Csécsey Imre Károlyi Mihályhoz

Budapest, 1919 február 25. körül.

Elnök Úr!

A Régi Galileisták Szabadszervezetének küldöttei vagyunk és azért jöttünk Elnök Úr elé, hogy kifejezést adjunk az egész forradalmi magyar ifjúság mélységes megdöbbenésének és felháborodásának ama hallatlan kegyetlenségek fölött, amelyeket a rendőrség a kommunista párt letartóztatott vezérei ellen elkövetett.

Arra kérjük mindenekelőtt Elnök Urat: ne méltóztassék emiatt a mi megdöbbenésünknek és felháborodásunknak motívumait valamilyen pártpolitikai érdekekben keresni. A RGSz nem politikai alakulat, hanem az erkölcsi ideálok közössége által összetartott egyesülése annak az ifjúságnak, melynek tagjai tanulásban és tanításban: az igazság keresésében s az igazság hírvérésében eltöltött évek alatt szent fogadalmat tettek egymásnak arra, hogy a napi politikáról vallott meggyőződéseik bármilyen táborba sorolják is őket, soha más által, mint az erkölcs és tudomány törvényei által magukat vezetetni nem hagyják.

A mi szabadszervezetünknek nincsen semminemű pártpolitikai színezete, mert hiszen a mi soraink között éppúgy vannak radikálisok, mint szociáldemokraták, éppúgy vannak kommunisták, mint olyanok, akik az emberi társadalom megjavítását a polgári rend keretein belül igyekeznek megvalósítani. Mi nem vagyunk politikusok, hanem — múltunkra hivatkozva, úgy hisszük, joggal mondhatjuk ezt magunkról — mi a forradalmi ifjúság élő lelkiismerete vagyunk és ennek a lelkiismeretnek parancsa készítet bennünket arra, hogy fölemeljük szavunket a forradalom veszélyben forgó erkölcsi értékeiért.

Mert, ha a gyakorlati politikával foglalkozók úgy látják, hogy egy politikai párt akciója folytán veszélybe jutottak a forradalom vívmányai: mi viszont úgy látjuk, hogy azoknak az eszközöknek révén, amelyekkel ezeket a veszélyeket elhárítani igyekeznek: a forradalom vívmányainál sokkalta nagyobb érték, a forradalom erkölcsi alapja került veszélybe. Mi, éppen

¹⁵ Uo, 320. old.

¹⁶ Dietz főkapitány így emlékezik ugyanerről: „Kunék letartóztatásával talán még meg lehetett volna menteni az országot, ha . . . Károlyi Mihály a közben Bernből hazajött Kunfi Zsigmond, továbbá a radikális párt és a Galilei Kör tagjainak befolyása alatt el nem rendeli, hogy a letartóztatott kommunisták politikai foglyok gyanánt kezeltessenek és a legudvariasabb bánásmódban részesüljenek. Károlyi beavatkozásának tulajdonítható, hogy a kommunisták a gyűjtőfogházban a legkorlátlanabb szabadságot élvezték . . .” Dietz, i. m. 87. old.

¹⁷ Mindkét dokumentum az O.Sz.K. Kézirattár Csécsey-hagyatékában található; az 1. sz. dok. egykorú kézirat, a 2. sz. dok. egykorú gépirat másolat. A 2. sz. dokumentumot tartalmában, de nem szöveghűen közli a Világ 1919. február 22-i száma.

mert nem politizálni jöttünk ide, feljogosítva érezzük magunkat annak a megállapítására, hogy a gyakorlati politika alapjában véve csupán erőviszonyok kérdése és hogy ezeknek harca felett vannak az erkölcsnek olyan törvényei, vannak a humanitásnak olyan ideáljai, vannak a huszadik századnak, a világháborút átélte emberiségnek olyan eszményei, amelyeknek meggyalázását semmilyen politikai érdek sem mentheti, mert ezeknek meggyalázása az emberiség megbestelenítését jelenti. Semmilyen politikai érdek sem engedheti meg, hogy az emberi szabadságjogokat lábball tiporják, hogy ezeken a szabadságjogokon rendőrcsizmák gázoljanak keresztül, hogy akár olyan emberekkel szemben, akik bármilyen szempontból veszélyes politikai akciót fejtettek ki, akár pedig a legutolsó közönséges büntetéssel szemben is már a vizsgálat legkorábbi stádiumában, amikor velük szemben még csupán a be nem bizonyított gyanú forog fenn, az elhamarkodott önbíráskodás legbarbárabb formái alkalmazottak. Semmilyen politikai érdek sem engedheti ezt meg, a román vagy cseh imperializmus érdeke éppoly kevésbé, mint a magyar népköztársaság védelmének érdekében, ellenkezőleg úgy véljük, az elmúlt szomorú idők mindenkit meggyőzhettek arról, hogy minden becsületos politikának előfeltétele, — mellőzhetetlen érdeke az, hogy a politika felett álló emberi jogoknak legalábbis a belátás mai foka szerint megállapítható minimuma mindenki számára biztosítsák, amelyek közé tartozik az a jog is, hogy tetteiért mindenki a legalább relatív, legalább elméletben független bíróság előtt feleljen, nem pedig feldühödt rendőrhuligánok csordája előtt. Hogy a proletárdiktatúra kívánatos-e, az politikai kérdés, amelyet döntsön el a társadalom, döntsön el a történelem olyan eszközökkel, amilyenekkel tud — de hogy a rendőrcsizmák diktatúrája nem kívánatos, az nem lehet politikai kérdés, az nem lehet egyáltalában kérdéses.

De amint nem vagyunk hajlandók a közelmúltban történt vérlázító eseményeket a politika szemszögéből nézni, éppoly kevésbé vagyunk hajlandók ezekben csupán felelőtlen, elvakult tömegek brutális ösztöneinek megnyilatkozását látni. Sajnos kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy ezekben a tényekben és a velük kapcsolatos intézkedésekben egy olyan vesztes erkölcsi ellentmondás bizonyítékát látjuk, amely a közszellem nagy részét megfertőzte immár, amely nem egy felelős személy gondolkodását is megfertőzte, s amely ellentmondástól meggyőződésünk szerint a népköztársaság öntudatát sürgősen meg kell szabadítani. Meggyőződésünk szerint, ha a magyar népköztársaság akár a kommunista mozgalommal, akár bármely más, úgynevezett jobboldali ellenforradalmi mozgalommal szemben a védekezésnek ugyanolyan módszerével mondjuk ki nyíltan: a terrornak ugyanolyan eszközzel lép fel, mint amilyen módszereket és eszközöket alkalmazott a letűnt uralom a mi diadalra jutott eszménkel szemben, akkor ezáltal ez a magyar népköztársaság nemcsak erkölcsi ellentmondásba esik önmagával szemben, de olyan véztes hibába is esik, amely a történelmi logikátlanságok négyzetszerűségével fogja megbosszulni magát. És itt most már nem csupán az elvont emberi szabadságjogok védelméről, a forradalom erkölcsi alapjainak védelméről kell beszélnünk, hanem a forradalom vívmányainak védelméről is. Mert ha vannak is közöttünk régi galileisták között olyanok, akik a forradalom eddig elért eredményeit keveslik: ezek az eredmények mégis mindnyájunknak szívünkhez vannak növe, ezeket az eredményeket mi nem akarjuk elveszíteni, ezeket mi mindenáron meg akarjuk védeni, mert hiszen mi mindnyájan ennek a forradalomnak katonái vagyunk, mi mindnyájan ott voltunk annak az ifjúságnak a soraiban, mely október 28-án megostromolta ezt a palotát, mely október 29-én rendőrök golyózápora közben vérént ontotta a Lánchíd előtt, s mely október 31-e éjszakáján újból kész volt életét áldozni azokért az eszményekért, melyeket Elnök Úr s a magyar progresszió többi vezetői testesítettek meg. Ennek a forradalomnak legértékesebb vívmányai közé tartozik az a népköztársaság, mely az egyesülés és gyülekezés szabadságát, a gondolatnak, a sajtónak és a szólásnak szabadságát mindenki számára biztosította. Ezeket a szabadságjogokat meggyőződésünk szerint korlátozni nem lehet, ezeket nem korlátozhatja még a népköztársaság védelméről szóló törvény sem, mert a szabadságnak ezek a törvényei nem ad hoc és nem locality jellegű törvények, hanem általános emberi ideálok kifejezői, amelyek elől minden egyéb törvénynek meg kell hátrálnia. Ezt a néptörvényt, a forradalomnak ezt a legértékesebb vívmányát láttuk mi veszélyeztetve akkor, amikor azt látjuk, hogy egy politikai párt ellen a kormány rendszeres terrort folytat, hogy ennek a politikai pártnak a tagjait pusztán azért, mert éppen ennek a pártnak a tagjai letartóztatják, tekintet nélkül arra, van-e ellenük személyes gyanú akár a politikai, akár a társadalmi büntetőjog szempontjából — letartóztatják, börtönbe hurcolják és egy félvad csöcselék inzultusainak teszik ki őket minden ilyen gyanúok nélkül, tisztára azért, mert a nevük a politikai pártnak a taglistáján előfordult.

Mindezeknek alapján mi, régi galileisták tisztelettel arra kérjük Elnök Urat: mint a magyar állammak a politikai küzdelmek felett álló pártatlan fejét és mint ennek az országnak legfőbb erkölcsi fórumát: méltóztassék odahatni, hogy a politikai küzdelemnek az a terrorisztikus jellege, az államhatalommal való visszaélésnek ez a rendszere egyszer és mindenkorra megszüntetessék.

Méltóztassék továbbá odahatni, hogy a rendőrségben még ma is uralkodó szellem gyökeresen kiirtassék, a rendőrség egész szervezete a szabadságjogok föltétlen tiszteletének szellemében átformáltassék, a brutalitásokban bűnös rendőrök és tisztek ellen független bíróság által az eljárás haladéktalanul megindíttassék és azok addig is felfüggesztessenek.

Végül méltóztassék megengedni, hogy az eddig történt brutalitások pártatlan megállapítása, a foglyok helyzetének ellenőrzése végett egy a mi szervezeteinkből választandó ellenőrző bizottság alakíttassék, amelynek jogában álljon a legteljesebb ellenőrző vizsgálatot lefolytatni és annak eredményéről Elnök Urat, valamint a miniszterelnök és a belügyminiszter urakat informálni.

OSZKK, Csécsy-hagyaték
fogalmazvány.

2.

A Régi Galileisták Szabadszervezete

Károlyi Mihályhoz

Budapest, 1919 február 26.

Elnök Úr!

A Régi Galileisták Szabadszervezete forradalmi múltjára hivatkozva jogának és kötelességének tartja, hogy teljes erkölcsi súlyával állást foglaljon a rendőrségnek a kommunista párt letartóztatott tagjai ellen elkövetett bűncselekményekkel, valamint általában a politikai üldözésnek most alkalmazott módszerével szemben.

A letartóztatottak ellen elkövetett felháborító merényletekben ráismerünk a budapesti rendőrség régi arculatára, mellyel mi, régi galileisták annyiszor állottunk szemben, legutóbb a lánchídi vérengzés alkalmával, két nappal a forradalom előtt. A rendőrség szellemének forradalmi átalakulását mi csupán a brutalitás vakmerő fokozódásában látjuk. A forradalom élő lelkiismerete és az emberiség nevében követeljük:

1. A politikai üldözés mai proscriptio-szerű rendszerének haladéktalan megszüntetését és a szabadságjogokat biztosító néptörvények fenntartás nélküli végrehajtását.

2. A merényletekben részes rendőrlegények és tisztek azonnali elmozdítását és ellenük a bűnvádi eljárásnak független bíróság által leendő haladéktalan lefolytatását.

3. A rendőrségben uralkodó közveszélyes szellem teljes kiirtását és valódi néprendőrség felállítását.

4. A rendőrség éléről való haladéktalan eltávolítását annak az embernek, aki ezeket a gyáva merényleteket a vérbosszú jogán nyilvánosan „megérteni” merészelte.

5. Végül engedélyt kérünk arra, hogy egy a szervezetünk kebeléből kiküldendő három tagú bizottság az elkövetett brutalitásokat egy ellenőrző vizsgálat során pártatlanul megállapíthassa és a vizsgálat eredményéről Elnök Urat, valamint a miniszterelnök és belügyminiszter urakat informálhassa.

A Régi Galileisták Szabadszervezete

OSZKK, Csécsy-hagyaték
egykorú másolat.